

Творба речи

Свака реч има један део који се никада не мења по роду, броју и падежу и да се тај непромењиви део речи назива граматичка основа речи.

Промењиви део речи, који се додаје на граматичку основу речи назива се наставак за облик и да се он разликује од наставака за грађу речи.

Неке речи настају од других речи и да се тај процес назива творба или грађење речи, као и то да речи настале од других речи могу бити изведене или сложене речи, а да се оне речи које нису настале од других речи називају простим речима.

Изведене и сложене речи, заједно са простом речи од које су настале, чине породицу речи.

Најмањи део речи који је заједнички целој породици речи и у коме се чува основно значење које повезује све те речи назива се корен речи.

Неке речи могу имати исти корен речи, а да не припадају истој породици речи.

Примери породица речи:

1. Корен речи РОД: род, родбина, рођак, родитељ, родити, сродност, породилиште, народ, препород, родослов, рођендан... (у неким речима слово д јотовањем прелази у ђ)
2. Корен речи СТАР: стар, старост, старина, остарити, старац, старица, старење, застаревати, остарији, старинарница...
3. Корен речи ВОД: вода, воден, низводно, узводно, водњикав, водостај, водомер, воденица, разводњено
4. Корен речи ВОД: вод, водити, наводити, изводити, вођа, разводити, разводник, водитељ, одвод, одвођење... (у неким речима слово д јотовањем прелази у ђ)

Две различите породице речи могу да имају исти корен речи.

Творбени процеси

Творбени процес којим градимо изведену реч назива се извођење или деривација

У процесу извођења речи на творбену основу речи додаје се наставак за грађење речи суфикс и на тај начин настаје нова реч.

Суфикси у српској језику су: -ар, -ач, -тељ, -ица, -ић, -ац, -ак, лац, -так, -ка, -иња, -ина, -ост, -каст,-ло, -оћа, -ота...

Творбена основа речи НИЈЕ граматичка основа речи.

Творбена основа је онај део полазне речи који остаје када се од ње одузме последњи суфикс.

Да би се одредила творбена основа речи потребно је знати од које је речи та нова реч настала. Изведена именица је увек у вези са полазном речи, а суфикс јој даје коначно значење.

Граматичка основа:

Пример: УЧИТЕЉИЦА

једнина: учитељица (учитељиц-а)

множина: учитељице (учитељиц-е)

Промена по падежима у једнини и множини:

учитељиц-а, учитељиц-е, учитељиц-и, учитељиц-у, учитељиц-ом...

учитељиц-е, учитељиц-а, учитељиц-ама, учитељиц-е, учитељиц-ама...

Граматичка основа речи је УЧИТЕЉИЦ, а на њу су додати наставци за облик.

Творбена основа:

Учитељица је жена која врши неку радњу и ова реч је настала додавањем наставка -ица на реч учитељ. Творбена основа речи учитељица је УЧИТЕЉ.

Речи учитељ и учитељица припадају истој породици речи и њихов корен је уч као и код других речи из ове породице (ученик, научник, учено, научено, изучено, учење....)

Процес којим добијамо сложене речи назива се слагање или композиција.

У процесу слагања до нове сложене речи долази се спајањем две речи. У неким случајевима две речи су спојене самогласником који се назива спојни самогласник.

Сложене речи се могу градити и додавањем наставака за градњу речи испред полазне речи. Ти наставци су најчешће настали од предлога и називају се префиксима.

Префикси у српском језику су: из, од, на, над, под, пред, са, пре, раз, про, пра, до...

За боље разумевање творбе речи запамтите да:

Корен речи је заједнички део речи за целу породицу речи.

Изведена реч настаје додавањем суфикса на творбену основу.

Изведене речи не могу имати префикс.

Творбена основа речи није граматичка основа речи.

Творбена основа добијемо када одузмемо последњи суфикс.

Сложене речи настају спајањем две речи или додавањем префикса

Суфикс је увек иза речи, а префикс испред речи

Извођење именица

Именице се могу изводити додавањем суфикса на основе других именица, као и на основе глагола и придева.

Суфикс: - АР

пекар, лекар, месар, димњачар, апотекар, чувар, златар, зубар, обућар, столар...

Суфикс: - АЧ

тркач, предавач, чистач, свирач, играч, певач, ударач, ложач, приповедач, држач, носач...

Суфикс: - ТЕЉ

учитељ, пријатељ, сниматељ, редитељ, водитељ, родитељ, створитељ, укротитељ...

Суфикс: - ИЦА

шољица, мамица, певачица, учитељица, кошаркашица, ручица, кућица, кафица...

Суфикс - ИЋ

цветић, прутић, аутић, градић, дечачић, чешљић, првачић, младић, послвић...

Суфикси: - АЦ, -АК, -ЛАЦ, -ТАК

креветац, студенац, првак, читалац, руководиоцац, почетак, постотакац...

Суфикси: - КА, -ИНА, -ОСТ, -ИЊА,

музичарка, лекарка, брзина, даљина, дужина, поштарина, храброст, богатост, песникиња, чудакиња...

Суфикси: -ЦЕ, -ЛО, -ОЋА, -ОТА

огледалце, оделце, сањало, страшило, мирноћа, масноћа, страхаота...

Извођење придева

Придеви се могу изводити додавањем суфикса на основе других придева, као и на основе именица и глагола.

Суфикси: -СКИ, -КАСТ, -АСТ, -АВ

градски, руски, школски, свиленкаст, црвенкаст, округласт, блистав, чулав...

Суфикси: -ИТ, -ИН, -ОВ, -ЕВ, -АТ, -ЕН

истинит, љутит, сестрин, мамин, Марков, соколов, стричев, певечев, Милошев, носат, крилат, ватрен, зелен, папрен

Извођење глагола

Несвршени глаголи изведени од свршених глагола :задавати, доспевати, умивати

Свршени глаголи изведени од несвршених глагола:викнути, замахнути, скинути

Сложене речи

Сложене речи настале слагањем: виноград, кремпита, дангубити,

Сложене речи настале слагањем и уметањем спојног самогласника: југоисток, бродолом, црнокос, риболов, далековод,

Сложене речи настале додавањем префикса:

прашума, невоља, дохватити, сакупити, одвод, просед, извод, председник, отпевати, скројити, надмоћан, развод...

Творба речи је настајање једне или више речи од неке друге речи.

Неке речи нису настале творбом од других речи, и то су прости речи.

Млад, кућа, брз....

Речи које су настале творбом називамо творенице.

Младић, кућни, брзина...

Породицу речи чине творенице и проста реч од које су настале.

брз, брзина, убрзање, убрзати...

Најмањи део речи назива се корен, и он је заједнички целој породици речи.

БРЗ

Творенице настају на различите начине. Начини творбе су;

- извођење

- слагање

Извођење

Извођење је творба речи наставцима за творбу. Те наставке називамо суфикси, и они се додају на творбену основу.

МЛАД + - ОСТ = МЛАДОСТ

Творбена основа је део полазне речи који остаје када новој речи одузмемо последњи суфикс.

Речи настале на овај начин називају се изведенице.

Извођење је најчешћи начин за стварање нових речи у српском језику

Слагање

Ово је поступак код кога се од две или више речи добија нова реч. Та нова реч зове се сложеница.

буба + мара = бубамара

Постоје ситуације када две речи, као бубамара, срасту, а постоје и случајеви када им је потребно нешто да их споји. То нешто се ове спојни самогласник.

брод + о + власник = бродовласник

У неким ситуацијама додајемо делове речи испред полазне речи. Ти делови се називају префикси, а њихово додвање на неку реч пресификација.

за- + писати = записати